

OSIGURANJE POLJOPRIVREDE U SRBIJI U USLOVIMA PANDEMIJE COVID-19

AGRICULTURE INSURANCE IN SERBIA UNDER THE CONDITIONS OF THE COVID 19 PANDEMIC

Gordana Radović*
Radovan Pejanović**

Apstrakt Cilj rada je da se analizira, da li je pandemija virusa korona uticala na manju primenu ekonomske zaštite poljoprivredne proizvodnje u Srbiji u 2020, u odnosu na prethodne godine. Autori polaze od činjenice da je osiguranje poljoprivrede u Srbiji nerazvijeno. S druge strane, imajući u vidu brojnost rizika kojima je izložena biljna proizvodnja, posebno u uslovima klimatskih promena, osiguranje se može smatrati „neophodnom agrotehničkom merom“. Ponuda na tržištu poljoprivrednog osiguranja je zadovoljavajuća, a evidentna je i finansijska podrška države, koja u mnogim lokalnim samoupravama pokriva više od polovine premije osiguranja. U svrhu analize platežne moći poljoprivrednih subjekata, u radu se analizira kretanje cena osnovnih ratarskih, voćarskih i povrtarskih kultura u 2020. u odnosu na prethodne godine. Autori zaključuju da, ni pandemija, ni platežna moć poljoprivrednih subjekata, nemaju odlučujući uticaj na nerazvijenost osiguranja poljoprivrede. U cilju razvoja osiguranja poljoprivrede ključna je edukacija i bolja informisanost poljoprivrednih proizvođača, ali i promena modela osiguranja poljoprivrede u Srbiji.

KLJUČNE REČI: OSIGURANJE POLJOPRIVREDE, PANDEMIJA VIRUSA KORONA, CENE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA, SRBIJA

JEL KLASIFIKACIJA: G22, Q 11, Q14, Q18

Abstract: The aim of this paper is to analyze whether the corona virus pandemic has affected smaller economic protection of agricultural production in Serbia in 2020, compared to previous years. The authors starting point is that agricultural insurance in Serbia is underdeveloped. On the other hand, having in mind the number of risks to which plant production is exposed, especially under the conditions of climate change, insurance can be considered a „necessary agro-technical measure“. The offer on the agricultural insurance market is satisfactory, and the financial support of the state is evident, which in many local governments covers more than half of the insurance premium. For the purpose of analyzing the purchasing power of agricultural entities, the paper analyzes the movement of prices of basic field, fruit and vegetable crops in 2020 compared to previous years. The authors conclude that neither the pandemic nor the purchasing power of agricultural entities have a decisive influence on the underdevelopment of agricultural insurance. In order to develop agricultural insurance, it is crucial to educate and better inform agricultural producers, as well as to change the model of agricultural insurance in Serbia.

KEY WORDS : AGRICULTURAL INSURANCE, CORONA VIRUS PANDEMIC, PRICES OF AGRICULTURAL PRODUCTS, SERBIA

* naučni saradnik, direktor „Dnevnik-Poljoprivrednik“ AD, Novi Sad. E-mail: gordana.radovic09@gmail.com

** Redovni profesor, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet. E-mail: radovan.pejanovic0603@gmail.com

1. UVODNA RAZMATRANJA

Osiguranje ili ekonomska zaštita poljoprivredne proizvodnje je savremeni, ali i neophodan način upravljanja rizicima u ovoj vrsti proizvodnji. To se posebno odnosi na biljnu proizvodnju u uslovima sve izraženijih klimatskih promena. Stoga, bi se moglo reći da se osiguranje može smatrati aktuelnom i neophodnom „agrotehničkom merom“. Utemeljenje ovom stavu nalazimo u mnogim izvorima u literaturi, a citirani autori smatraju, da upravljanje rizicima, odnosno programi osiguranja imaju značajnu ulogu u zaštiti od opasnosti povezanih s promenama klime, kao što su suše i poplave.¹

Osiguranje biljne proizvodnje je jedno od najrizičnijih osiguranja i zato se pruža osiguravajuća zaštita samo za ograničen broj rizika. Rizici se, najčešće, dele na prirodne, društvene i ekonomske.² Poslednjih godina, usled pojave novih bolesti kod životinja, raste potreba za osiguranjem stoke. Pojedini autori smatraju da je u cilju pune ekonomske zaštite potrebna „čvršća povezanost poljoprivrednika, osiguravajućih kuća i države, kako bi se stvorio jedan integrisani sistem upravljanja rizikom u stočarstvu“.³

Pored klasične podele poljoprivrednih rizika, pojedini autori poljoprivredne rizike dele na: operativne, finansijske, tržišne, ali navode i potencijalni rizik od terorizma.⁴ Citirani autori u finansijske rizike ubrajaju: nedovoljne subvencije, nepovoljne poljoprivredni krediti, nagle promene agrarne politike, neblagovremene isplate za prodate poljoprivredne proizvode i sl. U tržišne rizike ubrajaju iznenadne promene cena repromaterijala ili gotovih proizvoda, nelojalnu konkurenciju, nedostatak tražnje za određenim proizvodima, kao i nepoštovanje potpisanih ugovora od strane ugovarača.

U poljoprivredi je prisutan i rizik da poljoprivredno gazdinstvo neće moći da izmiri svoje finansijske obaveze zbog specifičnosti proizvodnog ciklusa i sporog obrta kapitala.⁵ Grupa autora smatra da je sve prisutniji i rizik vezan za radnu snagu, koji se javlja usled činjenice da poljoprivredni radovi moraju da se obave u kratkom vremenskom roku, koji je optimalan za tu vrstu posla, a da nedostatak radne snage u tom periodu može da izazove značajan rizik za poljoprivrednu proizvodnju.⁶ Smatramo da je navedeni rizik sve izraženiji i u Srbiji zbog aktuelne depopulacije ruralnih područja.

Osiguranje poljoprivrede, i pored velikog značaja, u mnogim državama se nalazi tek u početnoj fazi razvoja zbog brojnih teškoća koje otežavaju njegovu finansijsku isplativost.⁷ U razvijenim državama vlade subvencionišu osiguranje useva kako bi smanjili nestabilnost prihoda poljoprivrednih gazdinstava, koja je uzrokovana smanjenjem prinosa usled brojnih rizika koji prate biljnu proizvodnju.⁸ Uopšteno posmatrano, u svetu postoji neposredna po-

---

1 Sivakumar and Motha (2010), p. 9; Lotze-Campen (2011), p. 10; Pejanović (2017), str. 10; Pejanović (2019), str. 136; Toscano (2018), str. 21.

2 Ray (2013), p. 10.

3 Marković and Jovanović (2010), p. 292.

4 Radović i Pejanović (2015), str. 59-60.

5 Vasiljević i sar. (2020), str. 124.

6 Jeločnik et al. (2019), p. 498.

7 Brandão (2011), p. 35.

8 Hueth and Furtan (2012), p. 370.

vezanost između uključenosti države i stepena razvijenosti osiguranja biljne proizvodnje.⁹ I veličina poljoprivrednog poseda je pozitivno povezana s odlukom o kupovini polise poljoprivrednog osiguranja, zato što je ona često preskupa za manje posede.¹⁰ Prema jednom stanovništu stariji i obrazovaniji poljoprivrednici češće se odlučuju za zaključenje osiguranja.¹¹

Osiguranje poljoprivrede u Srbiji je nerazvijeno i pored činjenice da se, od 2006. godine u kontinuitetu, izdvajaju sredstva iz agrarnog budžeta za subvencije premije poljoprivrednog osiguranja. Nerazvijenost je usko povezana sa nerazvijenošću poljoprivredne proizvodnje, nepovoljnim ekonomskim položajem poljoprivrede u domicilnom privrednom sistemu u višedecenijskom periodu, ali je rezultat i nedovoljne obrazovanosti i informisanosti poljoprivrednika o mogućnostima i značaju osiguranja poljoprivrede.¹² Slična je situacija i u zemljama u okruženju, a posebno u Hrvatskoj, gde poljoprivreda ima približno isto učešće u bruto domaćem proizvodu, u strukturi poljoprivrednih subjekata dominiraju porodična poljoprivredna gazdinstva, koja imaju približno istu prosečnu veličinu poseda kao i u Srbiji. Konkretno, pravo na subvencije premije poljoprivrednog osiguranja u 2018. godini u Srbiji je ostvarilo 3,99%, a u Hrvatskoj 4,26% od ukupnog broja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava. Ovaj podatak se može smatrati merodavnim i za procenat osiguranih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, što svedoči o nerazvijenosti poljoprivrednog osiguranja u obe države i pored značajne finansijske podrške iz državnog budžeta.¹³

2. METODOLOGIJA

Cilj rada je da se analizira, da li je pandemija virusa korona uticala na manju primenu ekonomske zaštite poljoprivredne proizvodnje u Srbiji u 2020, u odnosu na prethodne godine. U radu se koriste deskriptivni, metod analize i sinteze, kao i metod deskriptivne statistike. Izvori podataka korišćeni u izradi rada su podaci dostupni na internet sajtu: Narodne banke Srbije, Republičkog zavoda za statistiku, Uprave za agrarna plaćanja Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije, kao i aktuelna pravna regulativa (zakoni, pravilnici i uredbi) vezani za predmet istraživanja.

3. DRŽAVNA FINANSIJSKA PODRŠKA

U Republici Srbiji se od 2006. godine iz agrarnog budžeta isplaćuju subvencije, kao podrška poljoprivrednicima za primenu ekonomske zaštite poljoprivredne proizvodnje. Sredstva se isplaćuju u obliku regresa (povraćaja) za plaćen celokupni iznos premije poljoprivrednog osiguranja. Povraćaj sredstava je bio u početku 30%, a od 2008. godine je 40% od iznosa plaćene premije poljoprivrednog osiguranja.

Poljoprivrednici koji rade u otežanim uslovima poslovanja imaju pravo od 2019. godine na povraćaj u iznosu od 45%. Poljoprivrednici čija se gazdinstva nalaze na teritoriji

9 Diaz-Caneja et al. (2009), p. 28.

10 Enjolras and Sentis (2011), p. 480.

11 Finger and Lehmann (2012), p. 353.

12 Radović (2016b), str. 200.

13 Radović (2020), str. 541.

Moravičkog, Zlatiborskog, Kolubarskog, Šumadijskog ili Podunavskog okruga, imaju pravo na regrese premije osiguranja od 70%. Reč je o okruzima u kojima je poljoprivredna proizvodnja bila posebno ugrožena vremenskim nepogodama u prethodnom periodu. U regresiranju preostalog dela premije poljoprivrednog osiguranja, u svim upravnim okruzima, mogu da učestvuju i lokalne samouprave, tako da postoje opštine u kojima poljoprivrednici mogu u potpunosti da osiguraju svoju proizvodnju o „trošku države“.¹⁴

Tabela 1. Učešće regresa premije poljoprivrednog osiguranja u agrarnom budžetu 2016-2021. godina

Godina	Agrarni budžet (u mil. RSD)	Rezervisana sredstva u agrarnom budžetu za regrese premije poljoprivrednog osiguranja (u mil. RSD)	Učešće sredstava za regrese premije poljoprivrednog osiguranja u agrarnom budžetu (u %)
2016.	40.465,7	450	1,11
2017.	43.787,6	450	1,03
2018.	44.109,2	150	0,34
2019.	54.614,7	600	1,10
2020.	56.067,9	700	1,25
2021.	60.271,3	327	0,54
Prosečno učešće regresa premije poljoprivrednog osiguranja u agrarnom budžetu:			0,90

Izvor: Zakon o budžetu RS 2016-2021; Uredbe 2016-2021; Kalkulacija autora.

Može se konstatovati, na osnovu prikazanih podataka u tabeli broj 1, da se za regrese premije poljoprivrednog osiguranja, u proseku u analiziranom periodu, izdvajalo manje od 1% agrarnog budžeta. Dakle, iako regresi procentualno predstavljaju značajan deo premije poljoprivrednog osiguranja, njihovi ukupni iznosi na godišnjem nivou ne predstavljaju značajan deo agrarnog budžeta. Primera radi, u 2019. godini kada su regresi povećani na čak 70% premije poljoprivrednog osiguranja za registrovana poljoprivredna gazdinstva koja se nalaze na području pet upravnih okruga, zbirno su regresi te godine činili samo 1,1 % agrarnog budžeta.

Regresi za premije osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja su definisani Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju¹⁵ Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju¹⁶, kao i Pravilnikom o uslovima, načinu i obrascu zahteva za ostvarivanje prava na podsticaje za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja.¹⁷

U skladu sa aktuelnim Pravilnikom, pravo na regrese za premiju osiguranja za useve, plodove, višegodišnje zasade, rasadnike i životinje, imaju samo registrovana poljoprivredna

¹⁴ Radović (2020), str. 536.

¹⁵ Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (2009, 2013, 2016).

¹⁶ Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju (2013, 2014, 2015, 2016).

¹⁷ Pravilnik o uslovima, načinu i obrascu zahteva za ostvarivanje prava na podsticaje za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja (2017, 2018).

gazdinstva. Ona u toku godine imaju pravo da podnesu samo jedan zahtev, koji može da obuhvati jednu ili više vrsta podsticaja s tim da mogu, u toku jedne godine, maksimalno da naplate 2,5 miliona dinara, po ovom osnovu. Svake godine se u agrarnom budžetu ukupna sredstva za regrese premije poljoprivrednog osiguranja definišu u skladu sa Uredbom o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Tabela 2. Broj i iznosi isplaćenih zahteva za subvencije premije poljoprivrednog osiguranja 2016-2020.

Godina	Broj isplaćenih zahteva	Ukupno isplaćena sredstva (u RSD)
2016.	20.112	580.220.156,22
2017.	22.171	603.349.470,96
2018.	22.475	683.040.250,63
2019.	16.303	609.933.174,90
2020.	28.100	1.252.880.000,00

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja MPŠV

Uporednom analizom podataka prikazanih u tabelama broj 1 i 2, možemo da konstatujemo da povećana izdvajanja iz državnog budžeta na ime regresa premije poljoprivrednog osiguranja ne nailaze na adekvatan odziv kod poljoprivrednih proizvođača za kupovinom polise osiguranja i iskorišćavanjem prava na ove subvencije. Imajući u vidu da, prema rezultatima poslednjeg popisa u Republici Srbiji ima ukupno 562.869 registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, može se zaključiti da je pravo na regrese premije poljoprivrednog osiguranja, u analiziranom periodu, u proseku koristilo 3,8% od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava. Ukoliko posmatramo samo 2020. godinu, kada je podnet najveći broj zahteva za ove regrese, njih je koristilo samo 5% od ukupnog broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava. Prethodni zaključak se izvodi pod pretpostavkom da sva poljoprivredna gazdinstva, koja osiguravaju svoju proizvodnju i konkurišu za regrese premije poljoprivrednog osiguranja.

4. PONUDA NA TRŽIŠTU POLJOPRIVREDNOG OSIGURANJA

Na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji posluje pet osiguravajućih kompanija, od kojih četiri imaju dominantno učešće.¹⁸ Poljoprivrednici mogu da osiguraju biljnu proizvodnju od osnovnih i dopunskih rizika. U osnovne osigurljive rizike biljne proizvodnje ubrajaju se: grad, požar i udar groma. Rizik od grada je najzastupljeniji i po učestalosti, ali i po težini posledica. Procena je da u Srbiji 90% osiguranja biljne proizvodnje čini osiguranje od rizika grada. Dopunski osigurljivi rizici biljne proizvodnje su oluja, poplava, prolećni i jesenji mraz.¹⁹

Na osnovu rezultata istraživanja (Radović, 2018a) može se zaključiti da na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji postoji zadovoljavajuća ponuda za osiguranje biljne proizvodnje, odnosno poljoprivrednici imaju mogućnosti za kvalitetno osiguranje od najznačajnijih

¹⁸ Radović (2016a), str. 119.

¹⁹ Pravilnik (2017, 2018).

rizika biljne proizvodnje. Jedino je potrebna veća ponuda osiguranja od rizika suše i gubitka prihoda s obzirom na to da se pokriće ovih rizika trenutno nalazi samo u ponudi jednog osiguravača.²⁰ U 2020, kao i u 2021. godini nije došlo do bitnih promena u ponudi za osiguranje biljne proizvodnje na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji, u odnosu na rezultate citiranog istraživanja.

Rizici (opasnosti) koje ugrožavaju životinje mogu se svrstati u dve grupe: bolesti i nesrećni slučajevi. Kao posledica njihovog ostvarenja dolazi do šteta od uginuća životinja, povreda, prinudnog klanja ili prinudnog ubijanja, troškova lečenja i drugo, za šta se sve može obezbediti osiguravajuća zaštita.²¹ Na osnovu rezultata istraživanja (Radović, 2018b) može se zaključiti da na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji postoji zadovoljavajuća ponuda za osiguranje životinja. U analiziranim ponudama četiri vodeća osiguravajuća društva u ovoj vrsti osiguranja nalaze se osiguranja od najznačajnijih rizika stočarske proizvodnje.²² U 2020, kao prvoj godini prisutnosti pandemije izazvane virusom korona, kao i u 2021. godini, nije došlo do bitnih promena u ponudi za osiguranje životinja na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji, u odnosu na rezultate citiranog istraživanja. Problem koji je prisutan u kontinuitetu u domicilnim uslovima, odnosi se na stalno smanjenje stočnog fonda. To je jedan od relevantnih razloga za minornu razvijenost osiguranja životinja (stoke) u Srbiji.

Na osnovu navedenih podataka može se zaključiti da na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji postoji zadovoljavajuća ponuda, te da razlog za nerazvijenost osiguranja poljoprivrede nije u ovom tržišnom segmentu.

5. CENE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Imajući u vidu da je u prethodnoj analizi konstatovano da razlog nerazvijenosti osiguranja poljoprivrede u Srbiji nije na strani ponude, u ovom delu rada analizira se kretanje cena najznačajnijih poljoprivrednih useva, povrća i voća, kao aspekt koji određuje ekonomsku snagu poljoprivrednih gazdinstava, a time i platežno sposobnu tražnju na tržištu poljoprivrednog osiguranja. U analizi se poseban akcenat stavlja na 2020. godinu, kao prvu godinu u kojoj se poljoprivredna proizvodnja realizovala u uslovima epidemije virusa korona u Srbiji.

U svrhu analize prodajnih cena najznačajnijih poljoprivrednih useva, povrća i voća, analizirane su promene prosečnih prodajnih cena ovih proizvoda u periodu 2017-2020. godina. Konkretno, analizirano je kretanje prosečnih prodajnih cena: pšenice, kukuruza, suncokreta, soje i šećerne repe. Takođe, analizirane je i kretanje prosečnih prodajnih cena najzastupljenijih vrsta voća i povrća u domicilnim uslovima.

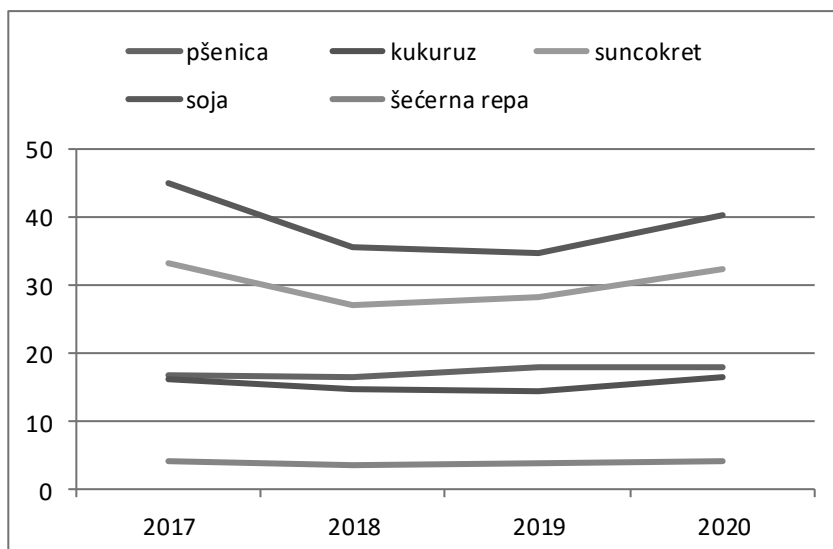
---

20 Radović (2018a), str. 91.

21 Žarković (2016), str. 73.

22 Radović, (2018b), str. 95.

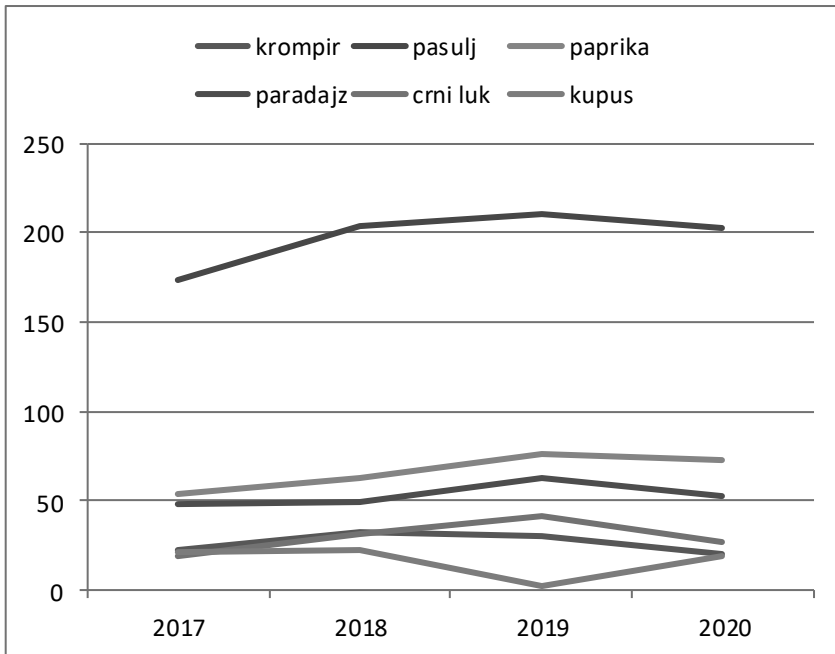
Grafikon 1. Kretanje prosečnih cena vitalnih poljoprivrednih useva 2017-2020.

Izvor: Republički zavod za statistiku

Na osnovu podataka prikazanih na grafikonu br. 1, može se konstatovati: (a) prosečna cena pšenice je imala trend rasta, ali neznatnog, za svega 7% je cena bila veća u 2020. u odnosu na 2017; (b) prosečna cena kukuruza je zabeležila neznatne oscilacije, ali je u poslednjoj posmatranoj godini veća u odnosu na početnu za 0,7%; (c) prosečna cena šećerne repe je bila najniža u analiziranom periodu, sa neznatnim oscilacijama, a upravo niska prodajna cena je jedan od relevantnih razloga zašto ovaj, nekada veoma značajan usev, sada beleži zanemarljivu proizvodnju; (d) prosečna cena soje je bila na najvišem nivou u odnosu na druge analizirane cene u posmatranom periodu, ali je zabeležila pad od 10% u 2020. u odnosu na 2017. godinu; (e) prosečna cena suncokreta je imala neznatne oscilacije u analiziranom periodu, kao i pad u 2020. u odnosu na početnu analiziranu godinu, i to za 2%. Na osnovu sprovedene analize može se izvesti zaključak da su prosečne cene većine vitalnih poljoprivrednih useva zabeležile pad u 2020. godini, a neznan rast prosečnih cena je zabeležen samo kod pšenice i kukuruza.

Grafikon 2. Kretanje prosečnih cena povrća 2017-2020.

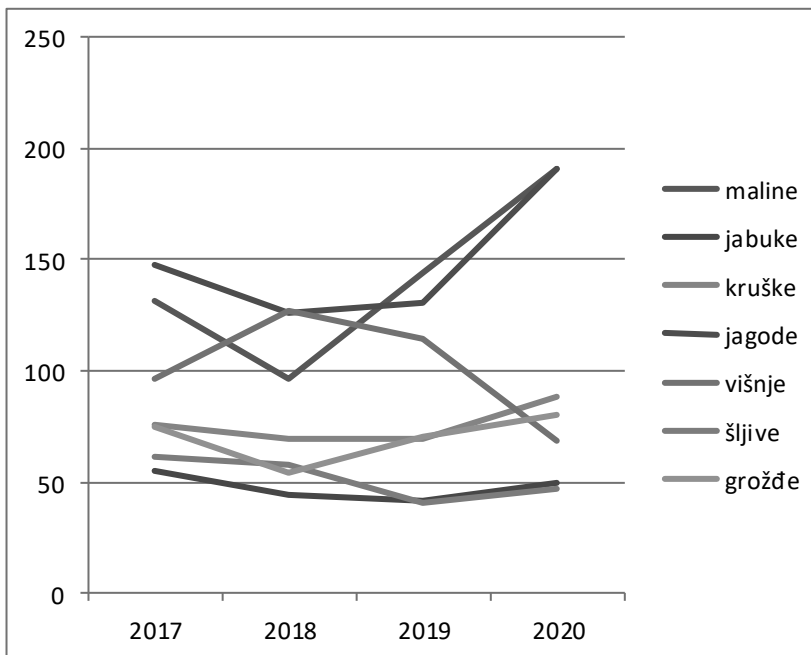

Izvor: Republički zavod za statistiku

Na osnovu prikazanih podataka na grafikonu br. 2, može se konstatovati: (a) prosečna cena pasulja je bila najveća u odnosu na ostale vrste povrća, imala je trend rasta do 2019, ali je u 2020. zabeležila pad od 4% u odnosu na prethodnu godinu; (b) prosečne cene paprike, paradajza, crnog luka i kupusa su, takođe, imale trend rasta do 2019, a u 2020. su zabeležile pad i to: prosečna cena paprike za 4%, prosečna cena paradajza za 15%, prosečna cena crnog luka za 36%, a prosečna cena kupusa za 17% u odnosu na 2019. godinu; (c) prosečna cena krompira je imala trend rasta do 2018, a u 2020. je zabeležila pad od 36% u odnosu na 2018. godinu. Može se izvesti zaključak da su sve analizirane prosečne cene povrća zabeležile pad u 2020. godini.

Grafikon 3. Kretanje prosečnih cena voća 2017-2020.

Izvor: Republički zavod za statistiku

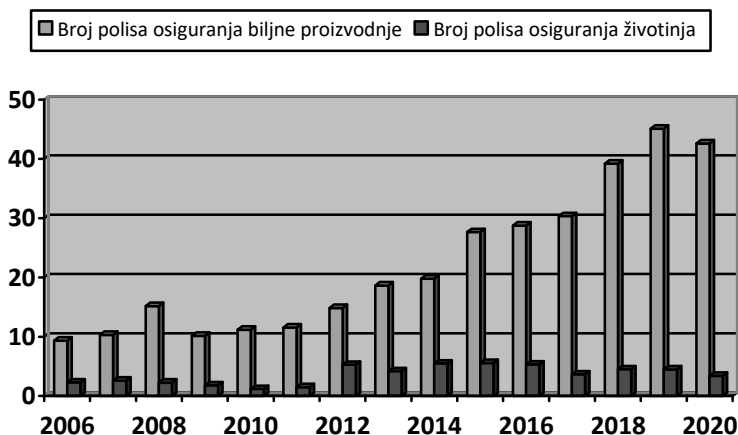
Na osnovu prikazanih podataka na grafikonu br. 3, može se konstatovati: (a) prosečne cene malina i jagoda su zabeležile blagi pad u 2018, ali od ove godine beleže trend rasta, i to prosečna cena malina je bila veća u 2020. u odnosu na 2019. za 33%, a prosečna cena jagoda za 47%; (b) prosečna cena jabuka je imala trend pada do 2019, a u 2020. je zabeležila rast od 19%; (c) prosečna cena krušaka je imala trend rasta u analiziranom periodu, a u 2020. je bila veća u odnosu na 2019. godinu, za 26%; (d) prosečna cena višanja je zabeležila pad u 2020. i to za 29% u odnosu na 2017, a za čak 40% u odnosu na 2019. godinu; (e) prosečna cena šljiva je imala trend pada do 2019, a u 2020. je zabeležila rast od 16% u odnosu na prethodnu godinu; (f) prosečna cena grožđa je imale pad u 2018, a od ove godine beleži trend rasta, tako da je u 2020. godini bila veće u odnosu na 2019, za 13%. Može se izvesti zaključak da su sve analizirane prosečne cene voća zabeležile rast u 2020. godini, osim prosečne cena višanja, koja je zabeležile pad.

Sintezom rezultata istraživanja, može se izvesti zaključak da je epidemija virusa korona uticala na pad prosečnih prodajnih cena većine poljoprivrednih proizvoda, izuzev cena voća, posebno ranog, a neznatan rast prosečnih cena u 2020. u odnosu na prethodnu godinu zabeležen je samo kod kukuruza i pšenice.

6. AKTUELNA RAZVIJENOST OSIGURANJA POLJOPRIVREDE

U svrhu analize razvijenosti osiguranja poljoprivrede u Srbiji na grafikonu br. 4 predstavljena je analiza kretanja broja polisa osiguranja biljne proizvodnje i broja polisa osiguranja životinja u periodu od 2006. (kada su uvedene subvencije premije poljoprivrednog osiguranja u Srbiji), zaključno sa 2020. godinom, kao poslednjom godinom za koju su poznati rezultati i koju posebno analiziramo sa aspekta uticaja pandemije izazvane virusom korona, na osiguranje poljoprivrede.

Grafikon 4. Broj polisa osiguranja poljoprivrede 2006-2020.

Izvor: NBS

Na osnovu analize broja polisa osiguranja biljne proizvodnje može se izvesti zaključak da je broj ovih polisa u analiziranom periodu imao trend rasta od 2006. do 2008. i od 2009. do 2019. godine. Pad broja polisa osiguranja biljne proizvodnje zabeležen je samo u 2009. u odnosu na 2008. i u 2020. u odnosu na 2019. godinu. U poslednjoj analiziranoj godini zabeležen je pad broja polisa osiguranja biljne proizvodnje za 5,5 % u odnosu na 2019. godinu. Kada se analizira broj polisa osiguranja životinja, može se konstatovati njihov značajno manji broj u odnosu na broj polisa osiguranja biljne proizvodnje u analiziranom periodu. Takođe, broj polisa osiguranja životinja je imao značajne oscilacije u analiziranom periodu, a u 2020. godini je zabeležen pad broja polisa osiguranja životinje za 24,5 % u odnosu na 2019. godinu.

Tabela 3. Premije poljoprivrednog osiguranja 2006-2020.

Godina	Premija osiguranja biljne proizvodnje (u 000 RSD)	Premija osiguranja životinja (u 000 RSD)	Ukupna premija poljoprivrednog osiguranja	Učešće premije osiguranja biljne proizvodnje u ukupnoj premiji polj osiguranja (u %)	Učešće premije osiguranja životinja u ukupnoj premiji polj osiguranja (u %)
2006.	611.691	409.737	1.021.428	60	40
2007.	751.461	516.619	1.268.080	59	41
2008.	1.105.208	511.247	1.616.455	68	32
2009.	746.736	377.500	1.124.236	66	34
2010.	793.873	283.180	1.077.053	74	26
2011.	968.926	269.200	1.238.126	78	22
2012.	1.126.363	438.397	1.564.760	72	28
2013.	1.503.919	405.255	1.909.174	79	21
2014.	1.603.900	440.739	2.044.639	78	22
2015.	1.672.794	522.067	2.194.861	76	24
2016.	1.847.144	806.848	2.653.992	70	30
2017.	2.089.387	881.069	2.970.456	70	30
2018.	2.293.796	1.077.631	3.371.427	68	32
2019.	2.679.260	1.112.469	3.791.729	71	29
2020.	3.006.353	1.159.648	4.166.001	72	28
Ukupno:	22.800.811	9.211.606	32.012.417	71	29

Izvor: NBS; Kalkulacija autora.

U tabeli broj 3 prikazani su podaci o strukturi i iznosima ukupnih premija poljoprivrednog osiguranja u analiziranom periodu. Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da su iznosi premija osiguranja biljne proizvodnje imali dominantno učešće u ukupnim iznosima premija poljoprivrednog osiguranja po pojedinim godinama, kao i u celokupnom analiziranom periodu. Ovaj podatak, kao i broj i struktura polisa poljoprivrednog osiguranja, ukazuje na veću razvijenost osiguranja biljne proizvodnje u odnosu na razvijenost osiguranja životinja, u Srbiji u analiziranom periodu. Kada se analizira kretanje iznosa premija poljoprivrednog osiguranja u 2020. u odnosu na 2019. godinu, zapaža se rast i ukupnih premija, kao i premija osiguranja biljne proizvodnje i premija osiguranja životinja, ali to nije rezultat većeg obuhvata osiguranja (većeg broja polisa), već rasta cena osiguranja (premija).

Tabela 4. Učešće premije poljoprivrednog osiguranja u ukupnim premijama neživotnih osiguranja 2006-2020.

Godina	Ukupna premija poljoprivrednog osiguranja (u 000 RSD)	Ukupna premija neživotnih osiguranja (u 000 RSD)	Učešće premije poljoprivrednog osiguranja u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja (u %)
2006.	1.021.428	34.283.087	2,98
2007.	1.268.080	39.840.510	3,18
2008.	1.616.455	45.839.596	3,53
2009.	1.124.236	45.653.453	2,46
2010.	1.077.053	47.168.218	2,28
2011.	1.238.126	47.321.292	2,62
2012.	1.564.760	49.608.308	3,15
2013.	1.909.174	49.976.051	3,82
2014.	2.044.639	53.399.931	3,83
2015.	2.194.861	61.561.494	3,56
2016.	2.653.992	66.010.278	4,02
2017.	2.970.456	70.336.633	4,22
2018.	3.371.427	76.121.610	4,43
2019.	3.791.729	82.385.409	4,60
2020.	4.166.001	83.753.833	4,97
Ukupno:	32.012.417	853.259.703	3,75

Izvor: NBS; Kalkulacija autora.

Prosečno učešće premije poljoprivrednog osiguranja u ukupnim premijama neživotnih osiguranja, u analiziranom periodu, bilo je samo 3,75%. Kada se posmatra ovaj podatak po pojedinim godinama, može se konstatovati da je najveće prosečno učešće ukupne premije poljoprivrednog osiguranja u ukupnim premijama neživotnih osiguranja bilo u 2020. a najmanje u 2010. godini. Učešće premija poljoprivrednog osiguranja u ukupnim premijama neživotnih osiguranja ima kontinuirani rast od 2015. godine, što svedoči o razvoju ove vrste osiguranja, mada još uvek nedovoljnom sa aspekta pokrivenosti obradivih površina i potencijalnih osiguranika.

7. ZAKLJUČAK

Na osnovu rezultata realizovanog istraživanja može se izvesti zaključak da je u 2020. godini, kao prvoj godini prisutnosti pandemije izazvane virusom korona u domicilnim uslovima, došlo do pada prosečnih prodajnih cena većine poljoprivrednih useva, izuzev neznatnog rasta cena kukuruza i pšenice. Takođe pad cena je zabeležen kod svog povrća, dok je kod voća evidentan rast prodajnih cena. Kada se analiziraju podaci vezani za razvijenost osiguranja poljoprivrede, može se zaključiti da je u 2020. godini došlo do smanjenja broja polisa, ali ne i ukupnih premija poljoprivrednog osiguranja i njihovog učešća u ukupnim premijama neživotnih osiguranja. Takođe zabeležen je blagi rast broja zahteva registrovanih poljoprivrednih gazdinstava za isplata regresa premija osiguranja iz agrarnog budžeta. Dakle, pandemija COVID-19, nije u 2020. godini značajnije uticala na pad rezultata osiguranja poljoprivrede u Srbiji.

Posmatrano suštinski, može se zaključiti da je osiguranje poljoprivrede u Srbiji nerazvijeno s obzirom na to da se procenjuje da je u 2020. godini samo 5% od ukupnog broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava osiguravalo svoju proizvodnju. Pritom, na tržištu postoji zadovoljavajuća ponuda za ovu vrstu osiguranja, a od 2006. godine se u kontinuitetu izdvajaju sredstva iz agrarnog budžeta za regrese premije poljoprivrednog osiguranja. Problem predstavlja nedovoljna informisanost poljoprivrednika, a veoma često i nepoverenje prema osiguravačima zbog neadekvatne procene štete pri nastanku osiguranog slučaja.

U cilju razvoja osiguranja poljoprivrede ključna je edukacija i bolja informisanost poljoprivrednih proizvođača, ali i promena modela osiguranja poljoprivrede u Srbiji. Smatramo da bi bilo celishodno uvođenje potencijalnog “modela delimično obaveznog osiguranja poljoprivrede”²³, koji podrazumeva obavezu osiguranja poljoprivredne proizvodnje za sve korisnike nekog državnog resursa.

LITERATURA

1. Brandão, J. T. M. (2011), “Principle of good faith, market failures and moral risk in agricultural insurance” *Insurance Law Review*, No. 4/2011, Pp. 30-36
2. Diaz-Caneja et al. (2009), *Risk management and agricultural insurance schemes in Europe*, JRC Reference Reports, European Commission, The Institute for the Protection of the Citizen, Ispra, Italy
3. Enjolras, G. and Sentis, P. (2011), “Crop insurance policies and purchases in France” *Agricultural Economics*, Vol. 42, Pp. 475-486
4. Finger, R. and Lehmann, N. (2012), “The influence of direct payments of farmers’ hail insurance decisions” *Agricultural Economics*, Vol. 43, Pp. 343-354
5. Hueth, D. and Furtan, W. (Eds.) (2012), *Economics of Agricultural Crop Insurance: Theory and Evidence*, (Vol.4), Springer Science & Business Media, New York, USA
6. Jeločnik et al. (2019), „Estimating effect of weather factors on wheat yields by using panel model approach – The case of Serbia“ *Agricultural water management*, Vol 221, Pp. 493-501
7. Lotze-Campen, H. (2011), “Climate change, population growth, and crop production: an overview” In: Yadav et al. (Editors) *Crop adaptation to climate change*, Wiley, Hoboken, NJ, Pp. 1-11
8. Marković, T. and Jovanović, M. (2010), “Livestock Insurance as a Factor of Economic Stability in the Agriculture” *Contemporary Agriculture*, Vol.59, No. 3-4, Pp. 287-292
9. Narodna banka Srbije; <https://nbs.rs> [Pristupljeno: 10/12/2021]
10. Pejanović, R. (2017), *Razvojni problemi privrede i društva*, Monografija, Akademska knjiga, Novi Sad
11. Pejanović, R. (2019), *Izazovi ekonomskog obrazovanja*, Monografija, Akademska knjiga, Novi Sad
12. Pravilnik o uslovima, načinu i obrascu zahteva za ostvarivanje prava na podsticaje za premiju osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 61/2017, 44/2018 – dr. zakon

23 Radović (2016a), str. 210-214.

13. Radović, V. i Pejanović, R. (2015), „Rizici u poljoprivredi“ *Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2015*, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, Str. 59-62
14. Radović, G. (2016a), *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, Fakultet za poslovne studije, Univerzitet „Džon Nezbit“, Beograd
15. Radović, G. (2016b), „Osiguranje u funkciji razvoja poljoprivrede“ U: Zborniku radova: *Ekonomska politika Srbije u 2017. godini*, NDES, Ekonomski fakultet, Beograd, Str. 187-204
16. Radović, G. (2018a), „Komparativna analiza posebnih uslova za osiguranje biljne proizvodnje na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji“ *Tokovi osiguranja*, broj 1/2018, Str. 75-94
17. Radović, G. (2018b), „Uporedna analiza posebnih uslova za osiguranje životinja na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji“ *Tokovi osiguranja*, broj 3/2018, Str. 81-98
18. Radović, G. (2020), „Comparative overview of the state of agricultural insurance in Serbia and Croatia“ *Ekonomika preduzeća*, br. 7-8/2020, Str. 532-544
19. Ray, P. K. (2013), *Agricultural Insurance: Principles and Organization and Application to Developing Countries*. Elsevier, The Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Rome, Italy
20. Republički zavod za statistiku; <https://www.stat.gov.rs> [Pristupljeno: 15/12/2021]
21. Sivakumar, M. V. K. and Motha, R. P. (2010), *Managing weather and climate risks in agriculture*, Springer-Verlag Berlin and Heidelberg, Berlin, Germany
22. Toscano, B. (2018), *Osiguranje biljne proizvodnje – rizici, uslovi i procena štete*, Bruno, Toscano, Beograd
23. Uprava za agrarna plaćanja Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede; <http://uap.gov.rs> [Pristupljeno: 17/12/2021]
24. Uredbe o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju 2016-2021, Službeni glasnik Republike Srbije
25. Vasiljević, Z. et al. (2020), „Inovacije u upravljanju rizicima u poljoprivredi“ U: Zbornik radova: *Značaj razvojnih istraživanja i inovacija u funkciji unapređenja poljoprivrede i šumarstva Srbije*, Akademija inženjerskih nauka Srbije – AINS, Beograd, Str. 120-128
26. Zakon o budžetu Republike Srbije 2016 – 2021. godina, Službeni glasnik Republike Srbije
27. Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, Službeni glasnik Republike Srbije br. 10/2013, 142/2014, 103/2015, 101/2016
28. Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Službeni glasnik Republike Srbije br. 41/2009, 10/2013 – dr. zakon i 101/2016
29. Žarković, N. (2016), „Osiguranje u poljoprivredi – nedovoljno razvijeno, a još manje korišćeno“ *Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2016*, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, Str. 72-74